KASAS SURESİ

Kasas Suresi seksen sekiz âyettir. 52. ve 55. âyetleri Medine'de, diğerleri Mekke'de nazil olmuştur.
Bu Sure-i Celile, gönderilen âyetlerin, apaçık bir kitap olan Kur'an-ı Ke-rim'in âyetleri olduğu gerçeğini bir kere daha hatırlatarak başlıyor.
Bundan sonra Hz. Musa'nın kıssası, diğe surelede beyan ediliş tarzının dışında başka bir açıdan ele alınıyor. Resûlullah (s.a.v.)e iman etmeyen kâfir ve müşriklere, onun hak peygamber olduğunu beyan etmek için, Hz. Musa'nın kıssası, başka bir açıdan beyan ediliyor. Kıssanın burada anlatılan bölümü bitince de, Peygamber efendimize, bütün bu olaylar cereyan ederken kendisinin orada bulunmadığı, uzun yıllar önce cereyan etmiş olan bir olayın bu şekilde detayla-nyla anlatılmasssusıuıııuıuınuiıu, ancak Allah tanrafından gönderilen bir vahiyle mümkün olabileceği haber verili yor.uuıunu
Hz. Musa'nın bu surede anlatılan kıssası şöyle beyan ediliyor: Hz. Musa doğunca, Firavunun adamları onu kesmesinler diye annesi, Allah Tealanm kendisine ilham etmesiyle bir sandığa koyup Nil nehrine bırakıyor. O sandığı Firavunun adamları buluyor. Firavunun hanımı çocuğu çok seviyor. Bu sebeple ke-silmesine engel oluyor. Sonra, süt anne olarak seçilen kendi öz annesi tarafından emzirilerek büyütülüyor. Büyüyüp olgunlaşmca, Allah teala kendisine ilim ve hikmet veriyor.
Hz. Musa birgün şehirde kavga eden iki kişiye rastlıyor. Bunlardan biri kendi taraftan, diğeri Firavunun taraftan. Kenefi taraftan olan kişi kendisinden yardım istiyor. Hz. Musa da öteki adama bir yumruk vurunca adam ölüyor. Hz. Musa olaya üzülüyor ve Allah'tan kendisini affetmesini diliyor. Ertesi gün şehirde korku içinde etrafı gözetleyerek dolaşırken bir de bakıyor ki dün kendisinden yardım isteyen kişi bu sefer de başka birisiyle kavga ediyor, ve kendisinden yine yardım istiyor. Hz. Musa ona kızıyor ve her ikisinin de düşmanı olan o adamı yakalamak istiyor. Fakat yardım isteyen kişi, Hz. Musa'nın, kendisini yakalamak istediğini sanıyor ve Hz. Musa'ya, dün yaptığını hatırlatarak kendisini de mi öldürmek istediğini soruyor. Onun, halkın önünde böyle konuşmasıyla dünkü adamı Hz. Musa'nın öldürdüğü anlaşılıyor ve durum Firavuna intikal ettiriliyor. Daha sonra şehrin uzak yerinden koşarak gelen bir kişiden, Firavun ve adamlarının, kendisini

yakalamak için geldiklerini öğreniyor ve şehri terkederek Medyen tarafına doğru gidiyor,
Medyen suyuna vardığında orada çobanların, hayvanlarını suladıklarım görüyor. Orada bulunan iki kızın, hayvanlarını sulamalarına yardım ediyor. Kızlar evlerine döndüklerinde olayı, babalan Şuayb (a.s.)a anlatıyorlar. Şuayb (a.s.) onu yanına çağırarak kızlarından birisiyle evlendiriyor. 0 da buna mukabil on yıl Şuayb (a.s.)'ın yanında çalışıyor.
Hz. Musa, on yılı doldurduktan sonra ailesini alarak Mısır'a doğru yola çıkıyor. Yolda giderken Tur dağında bir ateş görüyor ve ailesini orada bırakarak ateşin yanına gidiyor. Orada ilahî hitaba muhatap oluyor. Kendisine âsâ, parlayan el gibi mucizeler veriliyor. Allah teala ona, Firavuna gidip tebliğde bulunmasını emrediyor. O da, kardeşi Harunu yardımcı istiyor Allah teala bu isteğini kabul ediyor, beraberce gidip Firavunu dine davet ediyorlar. Fakat Firavun, onların davet ettikleri dini kabul etmiyor. Aralarında uzun süren bir mücadeleden sonra Allah teala Firavunu ve ordusunu denizde boğarak helak ediyor.
Firavunun, İsrailoğullarını takibedişi ve denizde boğulması olayı Yunus suresinde beyan ediliyor.
Bu Sure-i celilede bundan sonra Peygambrimize hitaben, Hz. Musa'nın başından geçen bu olaylar cereyan ederken kendisinin orada bulunmadığı bildiriliyor. Böylece onun Peygamberliğini kabul etmeyenlere cevap verilerek, bütün emir ve yasakların ancak Allah tarafından ilahi vahiyle bildirildiği beyan edilmiş oluyor. İnkarcıları da böyle bir kitap getirmeye davet etmesi emrediliyor.
Sure-i Celilede, gecenin ve gündüzün düzeninin bozularak uzatılmaları halinde onlan düzene koymaya kimsenin gücünün yetmeyeceği, kainat düzenini ancak Allah tealanın var edeceği beyan ediliyor.
Servetine güvenen Karunun böbürlendiği ve bir kısım insanların da ona imrendikleri, halbuki servetine mağrur olan nice insanların yerin dibine geçirli-dikleri haber veriliyor.
Kim bir iyilik yaparsa ona on kat daha fazlasının verileceği, kötülük yapanların ise oncak yaptıkları kötülük kadarıyla cezalandırılacakları açıklanıyor.
RasûluHah (s.a.v.-)in, dönmek istediği yere döndürüleceği, Allah'ın ona verdiği nimetlerden sonra, kâfirlerin, kendisini ilahî vahiyden alıkoymamalarını, buna dikkat etmesini tenbih

ile ve Allah ile beraber başka bir ilah edinmemesini ihtar ederek Sure-i Celile sona eriyor.[1]

Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla.

1- Tâ. Sîn, Mîm.
Mukatta harfleri hakkında Bakara suresinin başında izahat verilmiştir. [2]

2- Bunlar, apaçık bir kitap olan Kur'anın âyetleridir.
Ey Muhammed, bunlar, sana indirilen Kur'amn apaçık ahayetleridir. Bunların Allah katından geldiği ve senin bunları uydurmadığın açıkça ortadadır. [3]

3- Ey Muhammed, iman eden bir kavim için biz sana, Musa ile Firavunun kıssasını hak olarak anlatacağız.
Ey Muhammed, biz bu Kur'anda sana, ona iman eden bir topluluk için, Musa ve Firavunun kıssasını gerçek olarak anlatacağız. Böylece iman edenler, Musa ve Firavunun kıssasının hak olduğunu bilmiş olsunlar. Musa'ya karşı gelenlere uygulanan cezanın, sana karşı gelen müşriklere de uygulanacağını bilmiş olsunlar. [4]

4- Gerçekten Firavun bulunduğu yerde büyüklenip zorbalığa kalkıştı. O yerin halkını fırkalara büldü. İçlerinden bir fırkayı zayıflatıp eziyor, oğullarını boğazlatıyor ve kadınlarını sağ bırakıyordu. Şüphesiz ki o, bozguncülardan biriydi.
Şüphesiz ki Firavun, üzerinde yaşadığı Mısır topraklarında zorbalaştı, ululuk tasladı, böbürlendi. Oranın halkını ezdi ve kendisine taptırdı. Yaşadığı ülkenin halkını sınıflara ayırdı. İsrail oğullarından olan halkın erkek çocuklarını kesiyor, kız çocuklarını sağ bırakıyordu. Şüphesiz ki o, yeryüzünde bozgunculuk çıkaranlardan biriydi.
Firavunun, İsrailoğullanni köleleştirmesinin, erkek çocuklarını öldürüp kız çocuklarını sağ bırakmasının sebebi hakkında Taberi Özetle şöyle diyor: "Firavunun, İsrailoğullarının erkek çocuklarını kesme sebebi, rivayet edilen şu olaydır: "Birgün Firavun, rüyasında bir ateşin Kudüs'ten Mısır'a doğru gelip Kıptî ırkından olanları yaktığını ve İsrailoğullarma dokunmadığını görmüştü. Bunun üzerine sihirbaz ve kâhinleri toplayıp onlardan bu rüyanın yorumunu sormuştu. Onlarda şu

cevabı vennişlerdi: "İsrailoğullanndan bir çocuk doğacak, sen onun eliyle mülkünü kaybedip helak olacaksın."
İşte bunun üzerine Firavun, İsrailoğullannın doğan her erkek çocuğunun öldürülmesini emretmişti.
İbn-i Kesir ise Firavunun bu davranışının sebebini şöyle izah etmektedir: Hz. İbrahim, hanımı Sare ile birlikte Mısır'a gittiğinde, o dönemin zorba idarecisi, Hz. Sare'yi cariye edinmek istemiş fakat Allah teala Sare'y' o zorbanın tasallutundan korumuştur. Bunun üzerine Hz. İbrahim, oğluna, kendi soyundan bir kişinin geleceğini ve onun vasıtasıyla Mısır'ın helak olacağını söylemiştir. Firavunun ırkından olan Kiptiler, İsrailoğullanndan bu haberi öğrenip Firavuna anlatmışlar o da buna karşı tedbir olarak İsrailoğullannın doğan erkek çocuklarının öldürülmesini emretmiştir. Fakat bu tedbirler kaderi önleyememiştir. [5]

5- Biz ise istiyorduk ki, yeryüzünde ezilenlere lütufta bulunalım. Onları önderler yapalım. Onları vârisler kılalım. [6]

6- Ve onları yeryüzünde yerleştirelim. Firavuna, Hâmân'a ve askerlerine sakındıkları şeyi, o zayıfların eliyle gösterelim.
Biz ise istiyorduk ki, Firavunun ezdiği İsrailoğullarma lütufta bulunalım, onları önderler kılalım. Firavundan sonra yeryüzüne onları mirasçı yapalım. Şam ve Mısır topraklarında onları yerleştirelim. Firavuna ve onun yardımcısı Hâmân'a ve ikisinin ordusuna, korktukları şeyi, Musa'nın eliyle gösterelim. [7]

7- Biz, Musa'nı» annesine şöyle ilham ettik: "Çocuğu cmz.r. Basma birşey gelmesinden korkunca da onu hemen sandığa koyup nchıre (Nılcj bırak. Sakın korkma, mahzun da olma. Şüphesiz ki biz, onu sana gen don-düeceğiz ve onu Peygamberlerden yapacağız."
Musa doğunca biz onun annesinin kalbine şöyle ilham ettik. "Sen onu emzir. Onun, Firavun tarafından öldürüleceğinden korktuğun zaman da onu bir sandığa koyup nil nehrine bırak. Firavun ve ordusunun, çocuğuna birşey yapacağından korkma. Çocuğunun senden ayrılmasına da üzülme. Zira biz onu mutlaka tekrar sana döndüreceğiz. Onu sen emzireceksin. Ve biz ona; Peygamberlik verip onu, öldüreceklerinden korktuğun kimselere Peygamber olarak göndereceğiz. Sonunda onlar helak olacak, oğlun ve ona iman edenler kurtulacaklardır. * Rivayete dildiğine göre Firavun, İsrailoğullannın erkek

çocuklarını öldürmeye devam edince Kiptiler, işçilerinin ve hizmetçilerinin tükeneceğinden korkmuşlar ve durumu Firavuna açmışlar. O da doğan erkek çockulann bir yıl sağ bırakılıp ertesi yıl Öldürülmelerini emretmiştir. Hz. Musa'nın büyük kardeşi Harun, çocukların öldürülmediği yılda doğmuş ve bu sebeple sağ kalmıştır. Hz. Musa ise çocukların öldürüldüğü yılda doğduğu için, annesine âyette zikredildi-ği şekilde ilhamda bulunulmuş ve Hz. Musa, ilahî bir himaye ile korunmuştur. [8]

8- Firavun ailesi, ilerde kendilerine düşman ve üzüntü sebebi olacak çocuğu bulup getirdiler. Şüphesiz Firavun, Hâmân ve askerleri yanıhyor-lardı.
Âyet-i kerimede, Hz. Musa'yı bulup nehirden çıkaranların, Firavun ailesi oldukları zikredilmektedir.
Süddî burada geçen "Firavun ailesi"nden maksadın, Firavunun hanımı Asiye'nin cariyeleri olduklarını söylemiştir.
Muhammed b. Kays ise "Firavunun ailesi"nden maksadın, Firavunun, alaca hastalığına yakalanmış kızı olduğunu söylemiştir. Kızın "Musa'nın içinde bulunduğu sandığı açmça hastalığının iyileştiği bu se.beple Musa'nın öldürülme-mesi için annesi Âsiye'ye yalvardığı, onun da Firavuna rica ederek çocuğu öl-dürtmediği rivayet edilmiştir.
İbn-i İshak'a göre ise "Firavun ailesi"nden maksat, Firavunun taraftarlarıdır. Firavun ailesi ve taraftarları Nil nehrinin kenarında otururlarken, Âsiye, Nil nehrinin bir sandığı kıyıya sürüklediğini görmüş ve sandığın kendisine getirilmeşini emretmiş, sandık açılınca içinde bir çocuk olduğu görülmüş, Âsiye, Firavundan, çocuğun öldürül memesini istemiş Firavun da onun bu isteğini yerine getirmiştir.
Âyet-i Kerimenin son bölümünde "Firavun, Hâmân ve askerleri hata ediyorlardı." buyuruimaktadır. Bu ifade iki şekilde izah edilmektedir. Birinci izah şekli şöyledir:
"Şüphesiz ki Firavun, Hâmân ve orduları, Musa'yı Öldürmeyerek yanılı-yorlardı. Aldıkları tedbirler boşa çıkıyordu. Zira onlar, düşmanlarım elleriyle büyütüyorlardı."
İkinci izah şekline göre ise âyetin mânâsı şöyledir: "Şüphesiz ki Firavun, Hâmân ve orduları, günah içindeydiler. Bu sebeple Allah onlara kendi elleriyle düşmanlarım büyüttürdü. Ve Musa vasıtasıyla onlan helak etti. Zira onlar bunu hak etmişlerdi." Taberi bu görüşü tercih etmektedir. [9]

9- Firavunun hanımı: "Bu, benim için de senin için de sevinç kaynağı bir çocuk. Onu öldürmeyin. Belki bize faydalı olur veya onu evlat ediniriz." dedi. Onlar, işin farkında değillerdi.
Firavunun hanımı Âsiye, Firavuna şöyle dedi: "Ey Firavun, bu çocuk benim için de senin için de bir sevinç kaynağıdır. Sen bunu Öldürme. Belki o bize faydalı olur belki de onu evlat ediniriz."
Firavunun hanımı bu sözü ya çocuğun nehirden çıkarıldığı zaman veya çocuğun büyütüldükten sonra Firavunun sakalından çektiğinde yahut elindeki sopayla Firavuna vurduğunda söylemiştir.
Onlar işin farkında değillerdi. Yani, Firavun ve taraftarları, Musa'nın eliyle helak olacaklarının farkında değillerdi. Yahut İsrailoğulları, Musa'nın, nehirden çıkarılıp ilerde kendilerini kurtaracağının farkında değillerdi. [10]

10- Musa'nın annesinin gönlünde, evladından başka bir şey yoktu. Eğer, müminlerden olması için kalbini pekiştirmeseydi, nerdeyse, Musa'nın, kendi çocuğu olduğunu açığa vuracaktı.
Bu âyet-i kerime iki şekilde izah edilmiştir: Bunlardan biri, mealde verilen şekildir. Taberi bu görüşü tercih etmiştir. Diğer Bİr izah şekli de şöyledir: Musa'nın annesinin kalbi, Allah'ın daha önce kendisine: "Sakm korkma mahzun da olma, şüphesiz ki biz onu sana geridindüreceğiz." ifadesiyle kalbine doğdur-duğu ilhamı unuttu. Böylece, çocuğunun, baş düşmanının eline geçmesine çok üzüldü. Şayet, müminlerden olsun diye kalbini pekiştirmemiş olsaydı, emzirilmek için çocuk kendisine getirildiğinde, neredeyse onun, kendi çocuğu olduğunu açığa vuracaktı. Veya, Allah'ın kendisine, çocuğunu koruyacağına dair ilhamda bulunduğunu açıklayacaktı. [11]

11- Annesi, Musa'nın kızkardcşinc: "Onu takibet" dedi. O da Musa'yı uzaktan gözetledi. Firavun ve adamlarından kimse işin farkında değildi, [12]

12- Biz, annesi gelmeden, Musa'nın başkalarını emmesine engel olmuştuk. Bunun üzerine Musa'nın kızkardeşi: "Sizin için ona bakıp yetiştirecek ve şefkatli davranacak bir aile göstereyim mi size?" dedi. [13]

13- Böylece biz, Musa'yı, annesine geri verdik. Sevinsin, üzülmesin ve Allah'ın vaadinin hak olduğunu bilsin diye. Fakat onların çoğu bunu bilmezler.
Musa'nın annesi, Musa'yı nehire attıktan sonra Musa'nın kızkardeşine: "Sen uzaktan onu takibet." dedi. Firavunun kavmi ise, bunun, Musanın kızkar-<leşi olduğunu anlamamışlardı. Zira kızkardeşi Musaya bakarken, onun, kendi kardeşi olduğunu kimseye hissettirmiyor sanki onabakmıyormuş gibi davranıyordu.
Biz, Musanın, annesi tarafından emzirilmesinden önce diğer süt annelerini emmesine engel olduk. Bunun üzerine kızkardeşi, Firavun ve adamlarına: "Ben size, ona bakmayı üstlenecek ve ona Öğüt verecek bir aileyi göstereyim mi?" dedi. Böylece biz Musayı, nehirde bulunduktan sonra tekrar annesine kavuşturduk ki annesi oğlunu sağ salim bulduğu için sevinsin. Ondan ayrı kalarak üzülmesin ve Allahin daha Önce kendisine: "Korkma, üzülme, şüphesiz ki biz onu sana iade edeceğiz ve onu Peygamberlerden kılacağız." vaadinin hak olduğunu bilmiş olsun. Fakat müşriklerin çoğu Allah'ın vaadinin hak olduğunu bilmez ve onu tasdik etmezler.
Hz. Musa, nehirden çıkarıldıktan sonra onu emzirmeleri için birçok süt annesi getirilmiş fakat Hz. Musa bunlardan hiçbirini emmemiştir. Bunun üzerine, kendisini takibeden kızkardeşi, onu emzirecek bir kadının bulunduğunu ve o kadının Musaya iyi davranacağını söylemiştir.
Bunu duyan Firavunun adanılan kızı yakalayarak: "Sen bu çocuğun kime ait olduğunu biliyorsun, bunun ailesi kimdir?" diye somıuşlar. Kız da cevaben şöyle demiştir"Ben, bunu emzirecek ve bakacak ailenin, Krala karşı samimi olduğunu ve saraya gelmekle sevineceğini söylemek istemiştim." demiş böylece Firavunun adamları onu bırakmışlardır. [14]

14- Musa, güçlü çağına erip olgunlaşınca ona hikmet ve ilim verdik. İşte biz, iyiliklerde blunanlari böyle mükâfatlandırırız.
Âyet-i kerimede, Hz. Musaya ilim ve hikmet verilmesinin "Güçlü çağına erişip olgunlaşmasından sonra." gerçekleştiği zikredilmektedir.
Mücahid, Katade ve İbn-i Abbas'a göre, güçlülük çağına ermek, otuz üç yaşında gerçekleşir. Olgunluk çağına ermek ise kırk yaşında tahakkuk eder. İbn-i Zeyd de bu görüştedir.

Âyet-i kerimede, Hz. Musaya ilim ve hiket verildiği zikredümektedir.Bu-rada geçen "hikmet"ten maksat, dini hükümlerin inceliklerini bilmek ve onlarla amel etmektir.
İbn-i îshak "hikmet" kelimesini, kendi dininin ve atalarının dinlerinin inceliklerini bilmek" şeklinde izah etmiş "ilim" kelimesini ise, "Kendi dininin hükümlerini bilmek." şeklinde izah etmiştir. [15]

15- Musa, halkının bir gaflet anında şehre girdi. Orada, biri kendi taraftarlarından, diğeri düşmanlarından olan iki adamın düğüştüğünü gördü Kendi taraftarlarından olan adam, düşmanlarından olan adama karşı, Musadan yardım istedi. Bunun üzerine Musa adama bir yumruk vurup öldürdü. "Bu yaptığım şeytanın işidir. O, gerçekten insanı saptıran apaçık bir düşmandır." dedi.
Musa, halkının bir gaflet anında şehre girdi." ifadesinde geçen şehirin, Firavunun yaşamış olduğu, Kahire'den iki fersah uzaklıktaki bir yer olduğu rivayet edilmektedir. Dehhak, buranın "Ayn-ı Şems" mevkii olduğunu söylemiş Taberi ise burasını "Münuf' adındaki şehir olduğunu zikretmiştir.
Şehir halkının gaflette oldukları an, bazı müfessirlere göre tam öğlen sıcağının bastığı an, bazılarına göre de akşam ile yatsı namazı arasıdır.
Süddî diyor ki: "Hz. Musa büyüyünce Firavunun bindiği bineklere biniyor ve onun giydiği gibi elbiseler giyiyordu. Musa'ya da "Firavunun oğlu Musa" deniyordu. Birgün Firavun, Musa'nın bulunmadığı bir zamanda bineğine binip ikametgâhına gitti. Musa gelince Firavunun gittiğini öğrendi. O da arkasından Firavunu takibederek bioeğe binip yola koyuldu ve tam Öğlen sıcağında "Münuf'a vardı.
İbn-i İshak ise şöyle diyor: "Musa, güç ve kuvvetine erip olgunluk çağına varınca Allah ona ilim ve hikmet vedi. Musa'nın, İsrailoğullanndan taraftarları vardı. Onun çevresinde toplanıp kendisini dinliyor ve söylediklerini tutuyorlardı. Musa hakikatlan anlayınca Firavun ve kavminin aleyhinde konuşmaya başladı. Onun bu konuşmaları Firavuna haber verildi. Bunun üzerine FİFavun ve taraftarları Musa'yı tehdit ettiler. Musa onlardan korktu. Artık Firavunun ikametgahına korkarak gidiyordu.
Yine birgün Musa, şehir halkının gafil olduğu bir anda, Firavunun ikamet ettiği şehre girdi ve orada, âyette zikredilen hadise meydana geldi.

İbn-i Zeytie diyor ki: "Hz. Musa küçükken Firavuna sopasiyla vurmuş o da Musa'nın bir daha ikametgahına sokulmamasını emretmiştir. Fakat Musa büyüyünce bu durum unutulmuş ve tekrar, Firavunun kaldığı yere girmesine izin verilmiştir.
İşte halkının gafil olduğu, yani, Musa'nın, sopasıyla firavuna vuduğunun unutulduğu bir sırada Musa, Firavunun oturduğu şehre girmiş ve orada, biri İsrailoğullanndan kendi taraftan diğeri ise KıptîİErden olan Firavunun taraftan olan iki kişinin döğüştüğünü görmüştür.
İsrailoğullanndan olan kişi Musa'dan yardım istemiş, Musa da Firavunun taraftan olan Kıptî'ye bir yumruk vurmuş ve onu öldürmüştür.
Sonra Musa kendi kendine şöyle demiştir: "Bu adamı Öldürmem, şeytanın beni gazaplandırmasındandır. Şüphesiz ki şeytan, Âdemoğullan için bir düşmandır, onları doğru yoldan saptırandır. Zira şeytan, kötü amelleri güzel gösterir, güzel amelleri de, kötü gösterir. [16]

16- Musa: "Rabbim, doğrusu ben, kendime zulmettim, bağışla benİ." dedi. Allah da Musa'nın duasını kabul edip bağışladı. Çünkü o, çok affeden ve çok merhamet edendir.
Allah teala bu âyet-i kerimede, Hz. Musa'nın, Kıptîlerden birini öldürmesinden pişman olduğunu ve bundan dolayı Allah'tan bağışlanmasını istediğini, Allah tealanın da onu bağışladığını beyan ediyor. Zira Allah, çok affeden ve çok merhametli olandır. [17]

17- Musa: "Rabbim, bana lütfettiğin nimetler hakkı için, bir daha suçlulara arka çıkmayacağım." dedi.
Hz Musa, Allah tealaya yalvararak şöyle devam ediyor: "Rabbim, benim bir insan öldürmemi affetme nimetin hakkı için, ben bir daha suçlulara arka çıkmayacağım ve onlara yardımcı olmayacağım." [18]

18- Şehirde korku içerisindeydi ve etrafı gözetliyordu. Bir de ne görsün, daha dün kendisinden yardım isteyen taraftan bu gün başka bir kişiye karşı, yine kendisinden yardımına koşmasını istiyor. Musa ona: "Anlaşılan sen apaçık bir azgınsın." dedi.
Musa,, Firavunun ikamet ettiği şehirde bir adam öldürdüğü için yakalanacağından korkuyor ve etraftan gelecek haberlere kulak veriyordu. Bu haldeyken bir de ne görsün, birgün önce

kendisiyle kavga eden Kıptî'ye karşı ondan yardım isteyen İsrailli bugün de başka bir Firavun taraftarıyla kavga ediyor, ve yine ondan yardım istiyor. Bunun üzerine Musa, İsrailoğullanndan olan kişiye kızdı ve ona: "Sen, dün bir kişinin öldürülmesine sebep oldun bugün yine benden yardım istiyorsun. Şüphesiz ki sen, apaçık bir azgınsın." dedi. [19]

19- Dcrkcn Musa, her ikisinin de düşmanı olan adamı yakalamak isteyince, yardım dileyen, Musa'nın, kendisini yakalayacağını sanarak: "Ey Musa, dün birini öldürdüğün gibi şimdi de ebeni mi öldürmek istiyorsun? Sen ancak yeryüzünde bir zorba olmak arzusundasın, ıslah edenlerden olmak istemiyorsun." dedi.

Musa, hem kendisinin hem de birgün önce kendisinden yardım isteyen, îsrailoğullarına mensup olan kişinin düşmanı olan Firavun taraftan Kıptî'yi yakalamak isteyince, İsrailoğullarına mensup olan kişi, Musa'nın, kendisine kızmasından dolayı onu öldüreceğini sandı ve Musa'ya,: "Dün Kiptîlerden birini öl-dürdüğün gibi bugün de beni mi öldürmek istiyorsun? Doğrusu sen yeryüzünde ancak bir zorba olmak istiyorsun, ıslah edicilerden olmak istemiyorsun." dedi.

İsrailoğullanndan olan kişi bunları söyleyince, Firavun taraftan olan kişi, bir gün Önce öldürülen adamın, Hz. Musa tarafından öldürüldüğünü anlamış ve durumu Firavuna ulaştırmıştır.

Bunun üzerine Firavun, Hz. Musa'yı yakalatıp cezalandırmak için adamlar çıkanniş ve üzerine yollamıştır. [20]

20- Şehrin en uzak yerinden bir adam koşarak geldi: "Ey Musa, şehrin ileri gelenleri seni öldürmek için tertip kuruyorlar. Hemen git buradan. Doğrusu ben, sana öğüt verenlerdenim." dedi.

Firavun, Hz. Musa'yı öldürtmek için adamlarını gönderirken onlara, Musa'nın, Mısır'dan kaçma yollarını bilmediğini bu itibarla onu yakalayabileceklerini belirtmiş, bunun üzerine Hz. Musa'yı yakalamak isteyen adamlar normal yollan takibederek gitmişlerdir.

Firavun kavminden olan ve iman eden "Sem'an" yahut "Şem'un" isimli bir kişi, kestirme yollardan gelerek Hz. Musa'ya, kendisi için alınan karan haber vermiş ve Mısır'dan kaçmasını söylemiştir. [21]

21- Bunun üzerine Musa, korka korka, çevresini gözetleyerek şehirden çıktı. "Rabbim, beni şu zalim kavimden kurtar." dedi.
Musa bunun üzerine Firavunun yaşadığı şehirden çıktı. Öldürdüğü adam karşılığında kendisinin de öldürüleceğinden korkuyordu. Kendisini yakalamak isteyenlerin her taraftan gelebilecelerini düşünerek etrafı gözetliyordu. İşte o anda rabbine yönelerek: "Rabbin, seni inkâr ederek kendilerine zulmeden bu kâfir kavimden beni kurtar." diye niyazda bulundu. [22]

22- Musa, Mcdycn tarafına yönelince: "Umarım rabbim bana doğru yolu gösterir." dedi.
Hz. Musa rabbine dua etti. Zira o yol bilmiyor, sonunun ne olacağını kesti remi yordu. Çünkü yola çıktığında ne bineği vardı ne azığı ne de kılavuzu. Halbuki Mısır ile Medyen şehri arasında sekiz günlük bir mesafe vardı.
MED YEN: Medyen aslında bir kabilenin ismidir. Bu kabile Hicaz bölgesiyle Şam arasında "Maun" şehri yakınında yaşıyordu. Bunların yaşadığı yerlere kendi adlan verilerek "Medyen" denmiştir. [23]

23- Medyen suyuna vardığında orada hayvanlarını sulayan bir cemaat buldu. Onların gerisinde de, hayvanların suya gitmesini engellemeye çalışan iki kadın gördü. Onlara: "Nedir derdiniz?" dedi. Onlar da: "Çobanlar s ıı I ayıp çekilmeden biz sulamayız. Babamız oldukça yaşlı bir adamdır." dediler.
Musa Medyen şehrinin suyuna varınca orada, hayvanlarım sulayan bir topluluk gördü. Aynca, hayvanlarının suya gitmelerini engellemeye çalışan iki kadın gördü. Onlar, Şuayb'ın kızlarıydı. Musa onların durumunu görünce: "Neden hayvanlarınızın suya gitmesini engelliyorsunuz? Niçin onlan da diğer insanların hayvanlarıyla su içmeye bırakmıyosunuz?" dedi. Kadınlar ise şöyle dediler: "Çobanlar hayvanlarını sulayip geri çekilmedikçe biz hayvani arımızı sula-yamayiz. Biz çobanların içirdekleri sulardan arta kalan suları hayvanlarımıza içiriyoruz. Babamız yaşlı bir insandır, bizzat kendisi gelip koyunları sulayami-yor. Onun için hayvanları sulamaya biz geliyoruz." [24]

24- Bunun üzerine Musa, onların hayvanlarını sulayıvcrdi. Sonra gölgeye çekildi: "Rabbim göndereceğin hayra ve rızka çok muhtacım." dedi.

Hz. Musa güçlü kuvvetli bir insandı. Şuayb (a.s.)'in kızlarının hayvanlarını sulamak için, ancak birkaç kişinin beraberce kaldırabileceği taşı kuyunun ağzından kaldırdı ve kuyudan su çekerek hayvanları suladı. Sonra yorgun bir halde bir ağacın gölgesine çekildi ve orada halini rabbine arzederek: "Ey rab-İ bim, senin bana göndereceğin hayıra pek muhtacım." dedi.
Hz. Musa'nın, bu duasıyîa yiyecek istediği ve halini kadınlara duyurmaya; çalıştığı rivayet edilmektedir. [25]

25- O sırada, kadınlardan biri utana utana yürcycrck Musa'ya geldi. "Babam, hayvanlarımızı sulama ücretini vermek için seni çağırıyor." dedi. Bunun üzerine Musa, kızların babasına varıp başından geçenleri anlattığında o: "Korkma artık o zalim kavimden kurtuldun." dedi.
Âyet-i kerimede, Hz. Musa'nın, koyunlarını suladığı kızlardan birinin, Hz. Musa'ya utana utana geldiği zikredilmektedir. Hz. Ömer (r.a.) bu kızın, hayasından dolayı eliyle yüzünü kapatarak geldiğini söylemektedir.
Hz. Musa, kızın babasının yanına varınca, babası Hz. Musa'ya güven içinde olduğunu söylemiş, zalim olan Firavun kavminin, Medyen bölgesinde bir nüfuzu olmadığını beyan etmiştir.
Müfessirlci1, âyette zikredilen kızların babasının kim olduğu hakkında farklı görüşler zikretmişlerdir. Çoğunluğun görüşene göre bu zat, Şuayb (a.s.)dır. O, uzun bir hayat yaşayarak Hz. Musa zamanına kavuşmuştur.
Bazıları bu zatın, Şuayb (a.s.)ın kardeşinin oğlu olduğunu bazıları da Şuayb (a.s)m kavminden mümin bir kimse olduğunu söylemişlerdir.
Taberi, bu hususta açık bir delil bulunmadığından Kur'an-ı K'erim'de geçtiği gibi ona "Kadınların babası" demenin daha doğru olacağını söylemiştir. [26]

26- Kadınlardan bîri: "Babacığım onu ücretle çalıştır. Çünkü o, ücretle tuttuklarının en hayırlısı, güçlü ve güvenilir bir adamdır." dedi.
Kızlardan biri babasından, Hz. Musa'yı koyunlara çoban tutmasını istemiş ve onun, güçlü kuvvetli ve güvenilir biri olduğunu bildinniştir.
Hz. Ömer, Abdullah b. Abbas, Şüreyh b. el-Kadî, Katade, Muhammed b. İshak diyorlar ki: "Kız babasına "Şüphesiz ki bu, ücretle tuttuğun adamların en hayirhsıdır. Güçlü, kuvvetli ve güvenilir biridir." deyince babası ona: "Onun böyle olduğunu

nereden biliyorsun?" diye sormuş kız ise şu cevabı vermiştir. "Bu adam ancak on kişinin kaldırabileceği bir taşı kuyunun ağzından kaldırıp koyunları suladı. Ben onu çağırdığımda önde,gidiyordum bana arkasından gelmemi ve yolu geriden tarif etmemi söyledi." [27]

27- Kızların babası:: "Bana sekiz yıl çalışman şartıyla, seni bu iki kızımdan biriyle evlendirmek isliyorum. Eğer bunu on yıla tamamlamak istersen o da senden bir lütuftur. Fakat seni zora koşmak da istemem. İnşallah beni salihjcrdcn bulacaksın." dedi.
Bu âyet-i kerimede, Hz. Musa'nın, hayvanlarını sulamada kendilerine yardımcı olduğu kızların babasının, kızlardan birini Hz. Musa ile evlendirmek istediği ve onu uzun zaman yanında tutabilmek için de sekiz veya on sene hayvanlarına çobanlık etmesi şiırtını koştuğu beyan edilmektedir.
Hz. Musa da bu teklifi kabul ederek ^öyle cevap vermiştir: [28]

28- Musa: "Bu, seninle benim aramda kesin bir sözleşmedir. 8u iki süreden hangisini doldurursam dolduraym artık bana bir haksızlık söz konusu olamaz. Söylediklerimize Allah şahittir." dedi,
Hz. Musa, kızların babasına, kızlarından birisiyle evlenmeyi ve şart koştuğu sekiz veya on yıl hizmet etmeyi kabul ettiğini belirttikten sonra sekiz veya on yıldan birisini seçmekte serbest olduğunu bu hususta ilerde kendisine baskı yapılmamasını söylemiş ve sözleşmeye Allah'ı şahit tuttuğunu ifade etmiştir. Bunun üzerine kızların babası, kızlarından birisini Hz. Musa ile evlendirmiş o da belirtilen süreyi tamamlamıştır. Ancak, sekiz yıl mı on yıl mı hizmet ettiği âyette kesin olarak açıklanmamıştır.
Abdullah b. Abbas ve diğer bir kısım âlimler, Hz. Musa'nın, on seneyi tamamladığını söylemişlerdir. [29]

29- Musa, hizmet süresini doldurunca ailesiyle birlikte Mısır'a doğru yola çıktı. "Tur" tarafında bir ateş gördü. Ailesine: "Siz burada durun. Ben bir ateş gördüm, belki size ondan bi haber getiririm veya ateşten bir kor getiririm de ısınırsınız." dedi.
Hz. Musa, tayin edilen zamanı doldurduktan sonra, memleketini ve ailesini özlediği için Firavundan gizli olarak orayı ziyaret etmek istedi. Bu maksatla hanımı, çocuklan ve kendisine hediye edilen koyunlarla birlikte yola çıktı. Karanlık

ve soğuk bir gecede konakladıklarında ateş yakmak istedi fakat yakamadı. İşte o sırada Tur dağının bir tarafında bir ateş gördü. Bunun üzerine ailesine: "Siz burada durun ben bir ateş gördüm. Belki o ateş vasıtasıyla kaybetmiş olduğumuz yol hakkında bir haber alırım veya ondan bir kor getiririm de ısınırsınız." dedi. [30]

30- Musa ateşin yanma gelince, mukaddes yerdeki vadinin sağ tarafındaki ağaçtan şöyle nida edildi: "Ey Musa, ben âlemlerin rabbi olan Alla-hım." [31]

31- Âsânı bırak. Musa, asasının yılan gibi hareket ettiğini görünce, arkasına bakmadan kaçtı. Tekrar şöyle nida edildi: "Ey Musa, dön, korkma. Çünkü sen, emniyette olanlardansın. [32]

32- Elini koynuna sok. Kusursuz, pırıl pırıl parlayan bembeyaz bir el çıksın. Korkudan dolayı uzattığın ellerini kendine çek. Bu âsâ ve elin, Firavun ve adamlarına göstermen için, rabbinden sana verilen iki mucizedir. Şüphesiz ki onlar, hak yoldan ayrılmış fâsık bîr kavimdir."
Musa, Tur dağında gördüğü ateşe doğru yürüyünce o mübarek yerde bulunan vadinin sağ tarafındaki bir ağacın yanından Allah teala ona şöyle nida etti: "Ey Musa, şüphesiz ki ben, âlemlerin rabbi olan AUahim, seni peygamber yaptım ve sana mucizeler verdim. Bu mucizelerden biri de elindeki asadır. Âsânı yere bırak." Bunun üzerine Musa asasını yere bıraktı. Âsâ hareket eden bir yılan haline geldi. Musa, asasının yılan gibi hareket ettiğini görünce ondan korkup gerisin geri kaçmaya başladı. Arkasına bakmıyordu. Allah teala ona: "Ey Musa, geri dön korkma, şüphesiz ki sen, güven içinde olanlardansın." buyurdu.
Hz. Musa bunun üzerine sakinleşti. Alah teala ona diğer bir mucize olarak da elini koynuna sokmasını, çıkardığında onun kusursuz olarak pınl pırıl parlayacağını söyledi. Hz. Musa elini koynuna sokup çıkardı. Eli pml pınl parlıyordu. Artık rabbinin huzurunda olduğunu kesin olarak anlamıştı.
Allah teala yine ona: "Korkudan dolayı uzattığın ellerini kendine çek, korkun gitmiş olsun." Veya: "Her korktuğunda ellerini göğüsne koy korkun gitmiş olsun." Asâ ile parlayan el senin için Firavun ve ileri gelenlerine iki mucizedir. Zira onîar

Allah'ın yolundan ayrılmış kimselerdir, onlar inkarcıdırlar." buyurmuştur. [33]

33- Musa şöyle dedi: "Rabbim, ben onlardan birini öldürmüştüm. Onların da beni öldürmelerinden korkuyorum." [34]

34- Kardeşim Harun, lisan bakımından benden daha fasihtir. Bu sebeple beni doğrulayan bir yardımcı olması için, onu da benimle beraber Peygamber olarak gönder. Çünkü beni yalanlamalarından korkuyorum."
Allah Teala Hz. musa'ya mucizeler verip Firavuna gitmesini söyleyince Hz Musa, daha önce kiptîlerden birini öldürerek Mısır'dan kaçağını, bu sebeple Firavun ve taraftarlarının kendisini dinlemeden öldürebileceklerim söylemiş, aynca dilindeki kekemelik nedeniyle fasih bir şekilde konuşamadığını., bunun İçin kardeşi Harunun da kendisine yardımcı verilmesini istemiştir. [35]

35- Allah: Seni, kardeşin Harunla destekleyip kuvvetlendireceğiz. İkinize Öyle bir güç vereceğiz ki, düşmanlarınız asla sîze dokunamayacaklardır. Mucizelerimizle sizler ve size uyanlar mutlaka gelip geleceksiniz." dedi.
Allah teala Hz. Musa'nın isteğini kabul ederek kardeşi Harunu da Peygamber seçmiş ve mucizeleriyle iksini destekleyeceğini, böylece Firavun ve taraftarlarının hiçbir zaman onlara galip gelemeyeceğini beyan etmiştir. Bunun üzerine Hz. Musa yoluna devam edip Mısır'a varmıştır. [36]

36- Musa onlara, apaçık mucizelerimizi getirince: "Bu, uydurulmuş bir sihirden başka birşey değildir. Biz, önceki atalarımızdan hiç böyle bir şey işitmedik." dediler.
Hz Musa, Firavun ve taraftarlarına, Allah tealanın kendisine verdiği mucize ve delillerle varınca onlar, bu delillerin akıl üstü şeyler olduklarını kabul etmişler fakat uydurulmuş bir sihir okluğunu söylemişlerdir. Bununla beraber, Hz. Musa'nın, davasında haksız olduğunu ortaya koyacak bir delil de göstere-memişlerdir. [37]

37- Musa: "Rabbim, nczdindcn kimin hidayet getirdiğini, dünyanın iyi akıbetinin kimin olacağını daha iyi bilir. Doğrsu zalimler kurtuluşa eremezler." dedi.

Firavun ve taraftarlannın bu iddiaları üzerine Hz. Musa meseleyi Allah tealaya havale etmiş, haklıyı haksızdan onun seçeceğini söylemiş iyi akıbetin kime ait olacağını yine Allah tealanın bildiğini beyan etmiştir. Böylece Firavuna yumuşak bir cevap vermiştir. [38]

38- Firavun: "Ey ileri gelenler, ben sizin için, benden başka bir ilah tanımıyorum. Ey Hâmân haydi benim için çamuru pişir de bana bir kule yap. Belki Musa'nın ilahını görürüm. Öyle sanıyorum ki o, yalancılardandır." dedi.
Firavun, etrafında bulunan ileri gelenlere seslenerek şöyle diyor: "Ey ileri gelenler, ben sizin için benden başka bir ilah tanımıyorum ki beni bırakıp da ona tapasınız ve Musa'ya inanasınız."
Firavun, veziri ve danışmam olan Hâmâna yönelerek: "Ey Hâmân, topraklan pişirerek tuğla yap ve onlarla bir köşk inşa et. Belki ben oradan Musabın ilahını görürüm. Kanaatımca o, yalancılardandır." dedi.
Firavun bu sözü ciddi olarak söyleyip köşkü yaptırdı mı, yoksa Hz. Musa'nın sözlerine karşı onu alaya mı almak istedi bu belli değildir.
Ancak Taberi ve İbn-i Kesir, Firavunun bü köşkü yaptırdığını rivayet etmişlerdir.
Firavun bu binayı yaptırarak taraftarlarına moral vermek istemiş ve Hz. Musa'yı yalanlamak için başka bir çare bulamamıştır. [39]

39- Firavun ve askerleri, yeryüzünde haksız yere büyüklük tasladılar. Bize döndürülmcyycceklcrini sandılar. [40]

40- Biz de Firavunu ve askerlerini yakalayıp denize attık. Ey Mu-hammed, zalimlerin akıbeti nasıl oldu bir bak. [41]

41- Biz onları, dünyada cehennem ateşine çağıran önderler yaptık. Kıyamet günü de yardım edilmeyeceklerdir. [42]

42- Bu dünya hayatında biz onları lanete uğrattık. Kıyamet günü de onlar, hor ve hakir kimselerden olacaklardır.
Firavun ve ordusu, Mısır topraklarında haksız yere böbürlendiler. Musa'ya inanıp ona uymadılar. Öldükten sonra diriltilip huzurumuza çıkarılmayacaklarım, hesaba çekilerek cezai andı rlamaycaktannı sandılar. Allah'ın, kendilerini

denetlediğini bilmediler. Nihayet biz onları, Musa'nın arkasından gittiklerinde yakalayıverdik ve hepsini denize dökerek boğduk.
Ey Muhammed, kendilerine ve insanlara zulmedenlerin akıbetlerinin ne olduğuna bir bak. Biz onları helak ettik. Geriye bıraktıkları mal ve yurtlarını, ezdikleri insanlara miras bıraktık. Biz, Firavunu ve ona tabi olan kâfirleri, dünyada iken, insanları cehennem ateşine çağıran önderler yaptık. Onlar, dünyada iken kendilerine yardımcılar bulabiliyorlardı. ÂhÎrette ise Allah'ın azabına karşı hiçbir yardımcı bulamayacaklardır. Biz, Firavunu ve ona uyanları bu dünya hayatında rezil ve rüsvay ettik. Kendilerine lanet okuttuk. Âhirette ise onlar, hor ve hakir düşürülenlerden olacaklardır. [43]

43- Şüphesiz ki biz, ilk nesilleri helak ettikten sonra Musa'ya, insanların basiretlerini açacak deliller, hidayet rehberi ve rahmet kaynağı olarak Tcvrati verdik, düşünsünler diye.
Şüphesiz biz Musa'ya, Nuh, Hud, Salih, Lut ve Şuayb Peygamberlerin kavimleri gibi toplulukları helak ettikten sonra Tevrat'ı verdik. Tevrat, insanlar için bir aydınlık, onlara doğru yolu gösteren bir hidayet rehberi ve hükümleriyle amel edenler için bir rahmet kaynağıydı. Biz, İsrailoğullarına Tevratı verdik ki, Allah'ın, kendilerine olan nimetlerini düşünsün ve onlara mukabil şükretmiş olsunlar.   .
Allah teala bu âyet-i kerimede, Firavun ve kavmini helak ettikten sonra Hz. Musa'ya Tevrat'ı verdiğini, Tevrat'ın, insanlar için, basiretlerini açacak, hak yolu gösterecek ve salih amel işlemeye trşad ederek onlar için bir hidayet kaynağı olacağım beyan etmektedir. Böylece insanlar düşünür ve Tevrat sayesinde doğru oylu bulmuş olurlar.
Ebu Said el-Hudrî bu âyet-i kerimeye dayanarak Allah tealamn, Hz. Musa'ya Tevrat'ı indindesinden sonra insanları umumî bir azapla cezai andırmadı ancak Yahudilerden bazılarını maymuna çevirdiğini söylemiştir. [44]

44- Ey Muhammed, biz Musa'ya o emri vahyettiğimiz vateit sen batı yönünde değildin. Görenlerden de olmadın.
Ey Muhammed, biz, Musa ile, mukaddes yerdeki vadinin sağ tarafındaki ağaç yönünden konuşurken sen de dağın batı tarafında değildin. Sen, bunu bizzat görenlerden de değildin. Fakat Allah bunları sana vahyetti ki, senin hak Peygamber

olduğuna dair bir delil olsun ve geçmiş ümmetlere ait olan hadiselerin gerçeği ortaya konmuş olsun.
Allah Teala bu âyet-i kerime ile Hz. Muhammed (s.a.v.)in hak peygamber olduğunu beyan etmektedir. Zira Allah tealanın Hz, Musa ile konuşması gayba ait bir haberdir. Cahil bir topluluk içerisinde yetişen ve okur yazarlığı olmayan bir zatın böyle bir haberi bilme imkan ve ihtimali yoktur. Bunu ona ancak Allah bildirmiştir. Bu da onun hak Peygamber olduğunu gösterir.
Ebu Zür'a bu âyet-i kerimeyi okuduktan sonra şöyle demiştir: "Ey Muhammed ümmeti, sizler sormadan önce Allah size cevap vermiştir." [45]

45- Fakat biz, nice nesiller var ettik de üzerlerinden uzun ömürler geçti. Ey Muhammed, sen, Mcdyen halkı arasında ikamet edip de âyetlerimizi onlara okumuyordun. Fakat Peygamberliği veren biziz biz.
Musa'ya ahitte bulunup ona hükümler verdiğimizde sen orada değildin. Fakat biz nice nesiller yarattık. Onlar uzun zaman yaşadılar. Biz sana onların haberlerini veriyoruz. Ey Muhammed, sen, Medyen halkının içinde ikamet edip .de onlara âyetlerimizi okuyan biri değildin. Bunları da sana biz indirdik. Zira, Peygamberleri biz göndeririz. [46]

46- Ey Muhammed, biz Musa'ya nida ettiğimiz zaman sen, Tur tarafında değildin. Fakat senden önce kendilerine uyarıcı gelmemiş bir kavmi uyarman için, Rabbinden bir rahmet olarak gönderildin. Belki düşünürler.
Müfessirler bu âyet-i kerimeyi çeşitli şekillerde izah etmişlerdir.
Ebu Hüreyre (r.a.)dan rivayet edilen bir görüşe göre, Hz. Musa, Allah te-alaya yalvararak "Bize hem bu dünyada hem de âhirette iyilik yaz. Biz sadece sana yöneldik.[47] dediği zaman, AHah teala Hz. Musa'ya: "Azabıma dilediğimi uğratırım. Rahmetim ise herşeyi kuşatmıştır. [48] buyurmuş ve Muhammed ümmetini kasdederek: "O rahmetimi, Allah'tan korkanlara, zekatını veren ve âyetlerimize iman edenlere yazacağım. Onlar, yanlarındaki Tevratta ve İncüde yazılı buldukları, okuyup yazması olmayan, Allah'ın elçisi Peygambere tabi olurlar." [49]buyurmuştur.
İşte bu âyet-i kerime bunu beyan etmektedir. Allah teala, Hz. Muhammed (s.a.v.)e hitabederek: "Tur dağının yanında, senin

ümmetin hakkında bazı şeyleri vahyederken sen orada bulunmuyordun." buyurmuştur.
Katade diyor ki: "Allah teala bu âyette zikredilen Tur dağının yanından Muhammed ümmetine nida etmiş ve "Ey Muhammed ümmeti, benden istemenizden önce size verdim ve bana dua etmenizden önce duanızı kabul ettim." buyurmuştur.
Mukatil b. Hayyan ise, Allah tealanın, Tur dağının civarından, atalarının sulbünde olan Muhammed ümmetine nida ettiğini ve onlara, kendilerine Peygamber olarak gönderilecek Hz. Muhammed'e iman etmelerini bildirdiğini söylemiştir. [50]

47- Eğer onlar, işledikleri günahlar yüzünden, başlarına bir musibet geldiği zaman: "Rabbimiz, bize Peygamber gönderseydin de biz de senin âyetlerine uyup müminlerden olsaydık ya." diyecek olmasalardı (Peygamber göndermezdik.)
Allah teala bu âyet-i kerimede, Hz. Muhammed (s.a.v.)i Peygamber göndererek kâfirlerin bahanelerine imkan bırakmadığını böylece onları azaba uğrattığında tutunabileceleri herhangi bir delilleri kalmadığını beyan ediyor. Zira Allah Teala Hz. Muhammed (s.a.v.)i Peygamber olarak göndermeyecek olsaydı onlar: "Bize Peygamber gönderseydin de biz de ona uyup müminlerden olsaydık." şeklinde bahaneler ileri sürerlerdi. [51]

48- Fakat onlara nezdimizden hak gelince: "Musaya verilenler gibi ona da verilse ya." dediler. Daha önce Musa'ya verileni inkâr etmemişler iniydi? ("Tevrat ve Kur'an) birbirini tc'yid eden iki sihirdir." dediler. "Biz hepsini inkâr ediyoruz." dediler.
Ey Muhammed, senden önce kendilerine Peygamber gönderilmeyen bu insanlara, seni hak Peygamber olarak gönderince de bu defa: "Muhammed'e de Musa'ya verilen âsâ, parlayan el, tufan, "çekirge, haşerat, kurbağa, kan, ürünlerin eksilmesi,denizini yarılması, bulutların gölgelendirmesi, gökten kudret helvası ve bıldırcın indirilmesi gibi mucizeler verilse ya." demeye başladılar. Bu insanlar daha Önce, Musa'ya verilen mucizeleri inkâr etmemişler miydi?"
Mücahid diyor ki: "Yahudiler Kureyşlilere: "Muhammed'e de Musa'ya verilen mucizeler verilse ya." demelerini Öğütlüyorlar, onlar da Resûlullah'tan bunları istiyorlardı,"
Ayet-i kerime, işte bu şekilde kışkırtmalarda bulunan Yahudilere cevap vennektedir.

Âyet-i kerimenin devamında: "Birbirini teyid eden iki sihirdir dediler." ifadesi geçmektedir. Bu ifade diğer bir okuyuş şekline göre "Birbirini teyid eden iki sihirbazdır dediler." şeklindedir.
Birinci ifade şekline göre "İki sihir"den maksat, Tevrat ve Kur'an-i Kerimdir yahut "İncil ve Kur'an-ı Kerimdir."
İkinci ifade şekline göre ise: "İki sihirbaz" diye vasfettikleri şahıslar, Hz. Musa ve Hz. Muhammed (s.a.v.)dir. Yahut "Hz. Musa ve Hz. Harun'dur." Veya "Hz. İsa ve Hz. Muhammed (s.a.v.)dir."
Taberi birinci okuyuş şeklini tercih etmekte ve "iki sihir" diye vasıflandırdıkları şeylerden maksadın ise Tevrat ve İncil olduğunu söylemektedir.
Ayet-i kerimenin sonunda: "Biz hepsini inkar ediyoruz, dediler." ifadesi geçmektedir. Burada geçen "Hepsi" ifadesinden maksat, Allah tarafından gönderilen Tevrat, İncil, Zebur ve Kur'an-ı Kerimdir. Yahut,' sadece Kur'an ve İncil'dir. Zira bu sözü Yahudiler söylemektedirler. Veya sadece Kur'an ve Tevrat-tır. Bu takdirde bu söz, Hıristiyanlar veya müşrikler tarafından söylenmiş olur. [52]

49- Ey Muhammed de ki: "Eğer sözüne sadık kimseîerscniz, Allah nezdinden bu iki kitaptan daha doğru bir kitap getirin de ben de ona uyayım."
Ey Muhammed, Tevrat ve İncile yahut Kur'an ve Tevrata, "Bunlar iki sihirdir." diyenlere de ki: "Eğer sözünüzde doğru iseniz, siz, Allah katından "Sihir" dediğiniz bu iki kitaptan daha doğru olanı getirin de ben de ona uyayım." [53]

50- Eğer sana cevap vermezlerse, bil ki onlar sırf neva ve heveslerine uymaktadırlar. Allah'ın hidayetinden mahrum olarak, kendi heva ve hevesine uyandan daha sapık kimdir? Şüphesiz ki Allah, zalim bir kavmi hidayete erdirmez.
Ey Muhammed, şayet iki ilahi kitaba: "Birbirini destekleyen sihirdir." diyenler senin teklifine cevap vermezlerse bil ki onlar ancak heva ve heveslerine uymaktadırlar. Bu iki kitap hakkında yalan ve iftiralar uydurmaktadırlar. Allah katından hiçbir beyanat bulunmadığı halde bu tür yalanlar söyleyerek heva ve hevesine uyan kişiden daha sapık kim olabilir ki? Şüphesiz ki Allah, kendisine itaat etmeyen, emirlerini bırakıp yasaklarını işleyen ve Peygamberlerini yalanlayan, böylece kendilerine zulmeden bir kavmi hakka erişmeye muvaffak kılmaz, onlara doğru yolu göstermez. [54]

51- Gerçekten biz, düşünsünler diye onlara vahyi peşpeşe yetişdir-dik.
Ey Muhammed, şüphesiz ki biz, Kureyşten olan kavmine ve İsrailoğulla-nndan olan Yahudilere, geçmiş kavimlere ait haberleri ve başlarına getirdiğimiz felaketleri peşpeşe anlattık ki Öğüt alıp ibret alsınlar. [55]

52- Bundan önce kendilerine kitap verdiklerimiz, buna da iman ederler.
Kur'an'dan önce kendilerine kitap verdiklerimizin bir kısmı bu Kur'an'a da iman eder, onun, Allah katından gelen hak bir kitap olduğunu ikrar ederler.
Burada zikredilen: "Kendilerine kitap verilenlerden maksat, daha önce ehl-i kitap iken müslüman olanlardır. [56]

53- Kendilerine Kur'an okunduğu zaman: "Biz ona iman ettik, şüphesiz o, rabbimizden indirilmiş bir haktır. Doğrusu biz, ondan önce de Mü-sümandık." derlen
Bu Kur'an inmeden önce, kendilerine kitap verdiğimiz o insanlara Kur'an âyetleri okununca: "Biz bunu tasdik ettik. B,u, rabbimiz tarafından indirilen hak bir kitaptır. Biz, bu Kur'an indirilmeden önce de Müslümandik." derler. Zira Kur'an inmeden önce kendilerine indirilen kitaplarda Muhammed'in ve ona indirilecek Kur'anın sıfatları zikredilmiş, onlar da Muhammed'e ve Kur'ana iman etmişlerdir. [57]

54- İşte onlara, sabırlarından olayı mükafaatları iki kat verilir. Onlar, kötülüğü iyilikle savarlar ve kedilerine vediğimiz rızıklardan Allah yolunda infak ederler.
Bu âyet-i kerimede, Kitap ehlinden, Kur'an-ı kerime iman edenlere sabretmelerine karşılık iki kat mükafaat verileceği zikredilmektedir.
Bu kitap ehlinin, iki kat sevap almalarına sebep olan sabırlarının neye karşı olduğu hususna gelince, bu konuda müfessirler şunları zikretmişlerdir:
Katade'ye göre bunlar, kendilerine gönderilen kitaba karşı sabretmişler sonra da Hz. Muhammed (s.a.v.)e tabi olmakta sabretmişîerdir. Böylece bu mü-kafaata hak kazanmışlardır.
Dehakk'a göre ise bunlar, henüz Hz. Muhammed (s.a.v.) gönderilmeden önce, kitaplarında onun geleceğine dair olan

habere iman ederek sabretmişler ve gönderildikten sonra da ona tabi olmaya sabretmişlerdir.
İbn-i Zeyd'e göre ise bunlar, önce Hz. İsa'nın didine girmeye tahammül etmişler daha sonra da Resulullah gelince İslama girmeye sabretmişîerdir,
Mücahid'e göre ise bu insanlar, müşrikken müslüman olmuşlar, bu yüzden kavimlerinin işkencelerine maruz kalmışlar ve bu işkencelere karşı sabretmişler ve işte bu yüzden iki kat mükafaat almaya hak kazanmışlardır.
Âyet-i kerimenin devamında, adı geçen insanların yaptıkları iyi amellerle kötü amelleri telafi ettikleri ve Allah'ın kendilerini rızıklandırdığı mallardan Allah yolunda cihada yahut fakirlere veya akrabalarına harcadıkları zikredilmektedir.
Peygamber efendimizin, kitap ehlinden müslüman olanların üstünlüğünü belirterek şöyle buyurduğu rivayet edilmektedir:
"Üç kimseye mükafaatı iki kat olarak verilecektir. Bunlardan biri, cariyesi bulunan bir adamdır. Cariyesini güzelce eğitir, terbiye eder sonra da onu azad edip onunla evlenir. İşte bunun için ona iki kat mükafaat vardır. Bunlardan diğeri, kitap ehlinin iman edenidir. Bu kimse daha önce de mümin olduğu halde sonra da Resuhıllah'a iman etmiştir. İşte bunun için ona iki kat mükafaat vardır. Bunlardan bir diğeri ise, üzerinde bulunan Allah'ın hakkını yerine getiren hem de efendisine karşı samimi olan köledir. İşte buna da iki kat mükafaat vardır"[58]
Ebu Ümame diyor ki:
"Ben, Mekke'nin fethedildiği gün Resulullah'ın devesinin alt tarafında bulunuyordum. Resulullah orada güzel ve hoş sözler söyledi. Orada söylediklerinden bir kısmı da şuydu: "İki ehli kitaptan (Yahudi ve Hıristiy ani ardan) kim müslüman olursa onun için iki kat mükafaat vardır.Bizim ne hakkımız varsa onun da o hakkı vardır. Bizim ne yükümlülüğümüz varsa onun da o yükümlülüğü vardır. Müşriklerden kim müslüman olursa ona müafaatı verilecektir. Bizim ne hakkımız varsa onun da o hakkı vardır, bizim ne yükümlülüğümüz varsa onun da o yükümlülüğü vardır. [59]

55- Onlar boş bir söz işittikleri zaman ondan yüzçevirirlcr. "Bizim amellerimiz bize, sizin amelleriniz sizedir. Bizden emin olun. (Size karşılık vermeyeceğiz) biz, cahillerle olmak istemeyiz." derler.
Katade'ye göre bu âyet-i kerimede zikredilen "Boş söz"den maksat, cahillerin söylediği tutarsız ve batıl sözlerdir.

İbn-i Zeyd'e göre ise "Boş söz"den maksat, kitap ehlinin, kitaplarına sokuşturdukları şeylerdir. Bunlar, müslüman olduktan sonra, kitaplarına sokuşturulan şeyler kendilerine okunduğunda onlardan yüz çevirir ve reddederlerdi.
Mücahid'e göre ise burada zikredilen "Boş sÖz"den maksat, müşriklerin, müminlere sözle yaptıkları eziyetlerdir. Zira müşriklerden birtakım insanlar müslüman olunca, müslüman olmayanlar onlara çeşitli sözlerle sataşıyor ve böylece onlara işkence ediyorlardı. Onlar ise müşriklere "Bizden uzak durun, biz, cahillerle tartışmak istemiyoruz." diyorlardı. [60]

56- Ey Muhammed, şüphesiz sen, sevdiğini hidayete erdiremezsin. Fakat Allah, dilediğini hidayete erdirir. O, hidayete erecekleri çok iyi bilir.
*Ebu Hureyre (r.a.), Müseyyeb b. Hezen, Abdullah b. Ömer, Mücahid, Katade, Atâ ve diğer bazı âlimler bu âyet-i kerimenin, Resulullah'ın amcası olan ve ölürken iman etmeyen Ebu Talib hakkında nazil olduğunu söylemişlerdir.
Ebu Talib, Resulullah'ı himaye ediyor, ona yardımda bulunuyor ve onu şefkatle seviyordu Ebu Talib'in Ölüm hastalığında Resulullah onu iman etmeye ısrarla davet etmişti. Fakat Ebu Talib, üzerinde bulunduğu bâtıl inançtan dönmemiş ve iman etmemiştir.
Müseyyeb b, Hazen (r.a.) diyor ki:
"Ebu Talib'e ölüm gelip çatınca, yanında Ebu Cehil'in de bulunduğu bir sırada Resulullah (s.a.v.) de yanma girdi ve ona şöyle dedi: "Ey amcam, Lâilahe illallah "Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur" kelimesini söyle ki Allah katında onunla seni savunayım." Bunun üzerine Ebu Cehil ve Abdullah b. Ebu Ümeyye: "Ey Ebu Talib, sen, (baban) Abdülmuttalib'in dininden vaz mı geçeceksin?" dediler, ve devamlı olarak ona bunu telkin ettiler. Nihayet Ebu Talib onlara şu sözleri söyledi: "Ben, Abdülmuttalib'in dini üzereyim." Resulullah şöyle buyurdu: "Bana yasaklanmadıkça senin için mutlaka af dileyeceğim." Bunun üzerine şu âyet-i kerime nazil oldu: "Ne Peygamberin ne de müminlerin, cehennemlik oldukları belli olduktan sonra, akrabaları .da olsa, müşrikler için af dilemeleri asla doğru olamaz. [61]İşte bu Kasas suresinin elli altıncı âyetinin nüzul sebebi de aynı olaydır. [62]
Ubu Hureyre (r.a.) diyor ki:
"Resulullah (s.a.v.) amcasına şöyle dedi: "Lailahe illallah" de ki kıyamet gününde senin için bununla şahitlik edeyim." Ebu

Talib şöyle dedi: "Şayet Kureyşliler beni ayıplayıp: "Onu, korkusu böyle yapmaya şevketti." demeyecek olsalardı ben onu söyleyerek seni sevindirirdim." Bunun üzenne Allah teala: "Ey Muhammed, şüphesiz ki sen, sevdiğini hidayete erdiremezsin." âyetim indirdi. [63]
Resulullah (s.a.v.)'in amcası Abbas, kardeşi Ebu talib için Resulullah'tan şunu sormuştur:
"Ey Allah'ın Resulü, senin, Ebu Talib'e herhangi bir faydan oldu mu? O seni himaye ediyor ve senin için herkese kızıyordu." Resulullah da ona şu cevabı verdi: "Evet, o, cehennem ateşinin sığ bir yerinde bulunacaktır. Şayet ben olmasaydım o, cehennemin en alt katma atılacaktı. [64]
Ebu Said el-Hudr^nin rivayetinde ise Resulullah şu cevabı vermiştir:
"Belki kıyamet gününde şefaatim ona fayda verir de o, ateşin, topuklarına kadar ulaşacağı sığ bir yerine konur. Fakat yine de o ateşten bey; kaynar. [65]

57- İman etmeyenler: "Eğer biz, seninle beraber doğru yola uyarsak, yerimizden yurdumuzdan oluruz." dediler. Biz onları, nezdimizden bir kı-zık olarak, herşeyin ürünlerinin toplanıp getirildiği emin ve mukaddes bir yere yerleştirmedik mi? Fakat onların çoğu bunu bilmezler.
Kureyş'ten kâfir olanlar Muhammed'e şöyle dediler: "Eğer biz, senin getirdiğin hakka uyup Allah'a ortak koştuğumuz şeyleri bırakacak olsak bütün insanlar aleyhimize döner, bizi, yer ve yurtlarımızdan çıkarırlar."
Ey Muhammed, sen böyle söyleyenlere de ki: "Biz onlan, içinde kan dökülmesini haram kıldığımız kutsal topraklarda yerleştirmedik mi? Onları güven içinde kılmadık mı? Tarafımızdan bir nzık olarak, her türlü mahsul toplanıp oraya götürülür. Fakat sana bu sözü söyleyen müşriklerin çoğu, onlan bizim, kutsal topraklarda yerleştirdiğimizi ve onlara güven sağladığımızı ve yeryüzünün çeşitli yerlerinden oraya nzıklar gönderdiğimizi bilmez ve ona karşı şükretmezler. Bilakis nankörlük ederler. [66]

58- Biz, refah içinde şımanp azgınlaşan nice ülkeleri helak ettik. İşte onların geride bıraktıkları yerleri. Kendilerinden sonra onların pek azında oturulabilmiştir.Onlara hep biz vâris olmuşuzdur.

Allah teala bu âyet-i kerimede, Resulullah'a iman ettikleri takdirde, yurtlarından çıkarılacaklarından korktuklarını söyleyen müşriklere cevap veriyor. İleri sürdükleri iddiaların bâtıl olduğunu beyan ediyor. Zira ancak iman ettikleri takdirde yurtlarını kaybetmeyecekler, iman etmedikleri tadirde yerlerini kaybedeceklerdir. Nitekim birçok kavim, bol nimetler içerisinde yaşarken şı-Zı? hakka boyun eğmeyince Allah onları helak etmiş ve yerlerim harabeye Sevinmiştir ve geriye Allah'tan başka oralara sahiplik edecek kimse kalmamıştır. [67]

59- Senin rabbin, ana merkezine âyetlerimizi okuyan bir Peygamber göndermeden ülkeleri helak etmiş değildir. Biz ancak halkı zalim olan ülkeleri helak ederiz.
Ey Muhammed, rabbin, şehirlerin ana merkezi olan Mekke'ye, seni gönderip âyetlerimizi insanlara okutmadıkça onu ve çevresindeki yerleri helak edecek değildir. Biz, halkı zalim olmayan ülkeleri helak etmeyiz. Biz, ancak, Allah'ı inkar ederek kendilerine zulmeden ülkelerin halkını helak ederiz. [68]

60- Size verilen herşey, dünya hayatının geçici malı ve süsüdür. Allah nezdindekiler ise daha hayırlı ve daha devamlıdır. Hiç dükşünmez misiniz?
Ey insanlar, size verilen mal ve evlat gibi şeyler, kendileriyle rızkınızı temin ettiğiniz dünya geçimliği ve dünyanın süsüdür. Allah katında bunların sîze hiçbir faydası yoktur. Allah'ın, kendisine itaat edenlere vaadettiği sevap ve cennet gibi nimetler ise sizin için daha hayırlı ve daha devamlıdır. Zira onların artık sonu yoktur. Bütün bunlardan sonra aklınızı kullanıp da hayın serden seçemiyor musunuz? Sizin için daha hayırlı olanı daha kötü olana tercih etmiyor musunuz? [69]

61- Kendisine mutlaka kavuşacağı güzel bir vaadde bulunduğumuz kimse ile, dünya hayatında zevkle yaşattığımız ve sonra kıyamet günü azap için bize getirilecek kimselerden olan kişi bir midir?
Yarattıklarımızdan, kendisine, mutlaka elde edeceği, cennet gibi güzel bir vaadde bulunduğumuz kimse ile, dünya hayatında'zevk ve sefa içerisinde yaşattığımız ve bu sebeple rabbini unutan, sonra da kıyamet gününde azaba uğratılmak için yakalatılıp getirilen kimse bir midir?
Ayet-i kerimede geçen ve kendisine güze! bir vaadde bulunulduğu beyan edilen kimseden maksat, iman eden ve

âhirette cennete erişecek olan mümindir. Dünya hayatında zevkle yaşatılandan maksat ise, âhirette cehenneme girecek olan kâfirdir.
Mücahid ve İbn-i Cüreyc, bu âyet-i kerimenin, Resuîullah (s.a.v.-) ile Ebu Cehil hakkında indiğini söylemişlerdir.
Mücahid'den nakledilen diğer görüşe göre ise bu âyet, Hz. Hamza, Hz. Ali ile Ebu Cehil hakkında nazil olmuştur: [70]

62- O gün Allah onlara nida edecek ve: "Benim otaklanm olduklarını iddia ettiğiniz şeyler nerede?" diyecektir.
Allah, kıyamet gününde, kendisine birtakım varlıkları ortak koşan müşriklere seslenecek ve: "Benim ortaklarım olduklarını sandığınız ve dünyadayken kendilerine taptığınız ilahlarınız nerede?" diyecektir.
Bu hususta başka bir âyette de şöyle buyurulmaktadır: "Şüphesiz ki bugün, ilk yarattığımız gibi teker teker huzurumuza geldiniz. Verdiğimiz herşeyi ardınızda bıraktınız. İçinizden, ortaklar olduklarını sandığınız şefaatçilerinizi sizinle beraber görmüyoruz. Muhakkak ki onlarla aranızdaki irtibak kesildi. Ortaklar olduklarını sandığınız şeyler sizi bırakıp kayboldular. [71]

63- O gün, aleyhlerinde hüküm kesinleşen kimseler: "Rabbimiz, işte azdirdiklarımiz, kendimiz azdığımız gibi onları da azdırdık. Onlardan uzaklaşıp sana geldik. Zaten onlar, bize tapmıyorlardı." derler.
Kıyamet günü, insanları hak yoldan saptırdıkları için, Allah'ın gazap ve lanetini hak ede şeytanlar ve kafirler şöyle diyeceklerdir: "Ey rabbimiz, bu azdırdı ki arımızı, kendimiz azdığımız gibi azdırdık." yani, biz, kendi irademizle azdığımız gibi onlar da bizim vesvesemiz.neîicesinde kendi iradeleriyle azdılar. Biz, onların inanç ve amellerinden uzak durduk. Onlar aslında bize tapmıyorlardı, kendi heva ve heveslerine göre davranıyorlardı. [72]

64- Onlara: "Koştuğunuz ortaklarınızı çağırın." denir. Onlar da çağırırlar. Fakat çağırdıkları şeyler, kendilerine cevap vermezler. Azabı görürler ve "Keşke dünyada hidayet üzere olsaydık,"diye pişmanlık duyarlar.
Dünya hayatlarında birtakım varlıkları Allah'a ortak koşanlara âhirette: "Ortak koştuğunuz şeyleri çağırın da sizi, içinde bulunduğunuz sıkıntıdan kurtarsınlar," denilecek. Onlar da,

Allah'a ortak koştukları şeyleri yardımlarına çağıracaklardır. Fakat putlar onlara hiçbir cevap veremeyeceklerdir. Müşrikler bizzat gözleriyle azabı görecekler ve orada: "Keşke dünyada iken doğru yolda olsaydık." diye temennide bulunacaklardır. [73]

65- O gün Allah, müşriklere nide eder ve: Gönderilen Peygamberlere ne cevap verdiniz?" der. [74]

66- O gün, onların haber kaynakaln körelir. Artık birbirlerine de hiçbirşey soramazlar.
Kıyamet gününde Allah, müşriklere seslenecek ve onlara: "Sizi tevhid inancına daved eden ve putlara tapmayı yasaklayan Peygamberlere ne cevap verdiniz?" diye soracaktır. O gün onların bütün haber kaynakları kapanmış olacak ve herhangi bir delil ileri süremeyeceklerdir. Onlar, birbirlerinden herhangi bir şeyi de sorma cesaretinde bulunamayacaklardır. Akrabalık bağını ileri sürerek birbirlerinden birşey istemeyeceklerdir. [75]

67- Kim, şirkten vazgeçip iman eder ve salih amel işlerse kurtuluşa erenlerden olması umulur.
Kim de Allah'a ortak koşmaktan vazgeçer, Hakka yönelir, samimiyetle iman eder ve Allah'ın emrettiği şeyleri yaparak salih ameller-işeyecek olursa umulur ki işte böyle biri, kurtuluşa erenlerden olur.
Taberi ve İbn-i Kesir diyorlar ki: "Allah tarafından beyan edilen "Umulur ki" ifadesi, ihtimal değil "kesinlik" ifade eder. Buna göre, ayetin manası şoy-îe olur: "Yapüğı şirkten vazgeçip iman eden ve salih amel ışleyenm kurtuluşa ereceği, Allah'ın izniyle muhakkaktır." [76]

68- Rabbin, dilediğini yaratır ve seçer. Onların seçme hakkı yoktur. Allah, onların koştukları ortaklardan münezzehtir, yücedir.
Bu âyet-j kerime iki şekilde izah edilmiştir. İbn-i Kesir, mealde verildiği şekilde izah edilmesinin tercihe şayan olduğunu söylemiştir.
Taberi ise şu şekilde izah etmeyi tercih etmiştir: "Ey Muhammed, rabbin, dilediği şeyi yaratır. Müşriklerin birtakım şeyleri seçip onlara adadıkları gibi rabbin de dilediği kullarını seçip hidayete, imana ve salih amellere muvaffak kılar. Allah/müşriklerin taktıkları sıfatlardan beridir, yücedir. [77]

69- Rabbin, onların kaiblcrinin neyi gizlediğini ve kendilerinin neyi açığa vurduğunu çok iyi bilir.
Ey Muhammed, Rabbin, yarattıklarının, içlerinde neyi dilleriyle neyi açığa vurduklarını çok iyi bilir. Böylece kimlerin hidayete kavuşturulmaya layık olduklarım bilir ve onları hidayete kavuşturur. [78]

70- O, kendisinden başka hiçbir ilah bulunmayan Allah'tır. Dünyada da âhirtte de hamd, ona mahsustur. Hüküm yalnız onundur. Siz ancak ona döndürüleceksiniz.
Ey Muhammed, senin rabbin, kendisinden başka hiçbir ilah olmayan Allah'tır. Gerçekte ibadete layk olan sadece O'dur. Dünyada da âhirette de övül-mük ona mahsustur. Hüküm verme sadece ona aittir. Hiçbir kimse onun verdiği hükmü bozamaz. Kıyamet gününde hepiniz ona döndürüleceksiniz ve aranızda o hüküm verecektir. İşte o zaman kimin haklı kimin haksız olduğu ortaya çıkacaktır. [79]

71- Ey Muhammed, de ki: "Söyleyin bakalım, eğer Allah, geceyi kıyamet gününe kadar üzerinizde uzatsa Allah'tan başka hangi ilah size bir ışık getirebilir? Hiç düşünmez misiniz?"
Ey Muhammed, Allah'a ortak koşan müşriklere de ki: "Söyleyin bana, eğer Allah, geceyi kıyamet gününe kadar uzatacak olsa ondan başka hangi ilah size.aydınlığı getirecektir? Bu uyarılan hiç üşünmüyor musunuz? Niçin akıl edip ibret almıyorsunuz? Bunları yapanın Allah olduğunu neden anlamıyorsunuz? [80]

72- Yine ki: "Söyleyin bakalım, eğer Allah, gündüzü kıyamet gününe kadar üzerinize uzatsa, Allah'tan başka hangi İlah, içinde dinlendiğiniz geceyi size getirebilir? Hiç düşünmez misiniz?
Ey Muhammed, yine kavminin müşriklerine de ki: "Söyleyin bana, eğer Allah, gündüzü kıyamete kadar devam ettirecek olsa onun dışındaki hangi ilah size geceyi getirecek de siz de onda istirahat edeceksiniz? Sizler gece ile gündüzün değişip; durmakta olduğunu ve bu değişmelerin, sizin için bir lütuf olduğunu hiç görmez misiniz?" de, Allah'ın dışında başka şeylere taparsınız? [81]

73- Allah'ın dinlenmeniz için geceyi, nimetlerini aramanız için de gündüzü yaratması, onun rahmetindendir. Bunlar, şürketmeniz içindir.

Allah'ın, geceyi sizin için dinlenme zamanı, gündüzü de nzık arama vakti kılması, onun size olan rahmetinden ve merhametindendir. Bu vakitlerde ona şürketmeniz içindir. Zira gündüz şükredemezseniz gece, gece şürkedemezseniz gündüz şükredersiniz. Allah'ın bu lütufları, nimetlerine karşı onu bırakıp da başka varlıkları ululaştırmamaniz.içindir. [82]

74- O gün, Allah, müşriklere nida edecek ve:"Bcnim ortaklarım olduklarını sandığınız şeyler nerede?" diyecektir.
Ey Muhammed, kıyamet gününde rabbin, o müşriklere seslenerek "Ey insanlar, dünyadayken benim ortaklarım olduklarını sandığınız şeyler nerededir?" diyecektir. [83]

75- O gün biz, her ümmetten bir şahit çıkarıp: "Delilinizi getirin." deriz. O zaman hak ve hakikatin Allah'a ait olduğunu, uydurdukları şeylerin kendilerini bırakıp kaybolduklarını anlarlar.
O gün her kavmin içinden, kendilerine şahit olan Peygamberlerini getireceğiz ve onların ümmetlerine: "Allah'a ortak koşarken delilleriniz neydi? Şimdi onları getirin bakalım." diyeceğiz. İşte o zaman onlar, hakkın Allah'a ait olduğunu, gerçek delilin ve doğru haberin ancak ona mahsus olduğunu kesinlikle bilmiş olacaklardır. Dünyadayken Allah'a ortak koşmuş oldukları şeyler ise ortadan kaybolup gideceklerdir, onlara herhangi bir fayda vermeyeceklerdir. Bilakis cehenneme girmelerine sebep olacaklardır. [84]

76- Şüphesiz kî Karun, Musa'nın kavmindendi. Fakat onlara karşı kibirlenip azdı. Biz ona, anahtarlarını güçlü kuvvetli bir topluluğun zorlukla taşıyabildiği hazineler vermiştik. Bir zaman'kavmi ona şöyle demişti:
"Şımarma, şüphesiz ki Allah, şımaranları sevmez.
Ayet-i kerimede, Hz. Musa'nın kavminden olan Karun adında bir kişiden bahsedilmektedir. Bu zat, tercih edilen görüşe göre Hz. Musa'nın amcasının oğludur. Babasının ismi "Yasher"dir. Bu şahıs da insanları buzağıya taptıran "samiri" gibi münafık olmuş ve malının çokluğuna güvenerek şımarmıştır. Allah da onu malıyla birlikte yerin dibine geçirerek cezalandırmıştır.
Âyette, Karun'un, kavmine karşı azdığı zikredilmektedir Bazılarına göre onun bu azgınlığı, kibirlenme şeklinde görülmüştür. Zira bu Karun, elbisesini diğer insanların elbiselerinden bir karış daha uzun yaptırırmış. Bazılarına göre

ise onun azgınlığı, malının çokluğuna mağrur olmasıyla meydana gelmiştir.
Karun'a ait hazinelerin anahtarlarını, ancak güçlü bir topluluğun taşıyabildiği ifade edilmektedir. Heyseme, bu güçlü topluluktan maksadın, altmış katır olduğunu söylemiştir, Katafle, Dehhak ve Abdullah b. Abbas'tan nakledilen bir görüşe göre ise adı geçen güçlü topluluktan maksat, kırk kişidir.
Bazıları bu topluluğun üç ile on, diğerleri ise on ile onbeş kişi arasında değişen topluluklar olduğunu söylemişlerdir. [85]

77- Allah'ın sana verdiği nimetlerle âhiret yurdunu da gözet. Dünyadaki nasibini de unutma. Allah'ın sana yaptığı iyilik gibi sen de başkalarına iyilikte bulun. Yeryüzünde bozgunculuk isteme. Çünkü Allah, bozguncuları sevmez.
Karun'un kavmi, sözlerine devamla ona şöyle demişlerdir: "Ey Karun, malının çokluğuna güvenerek kavmine karşı şımarma. Allah'ın sana, dünyada verdiği mallarda âhiretin sevabını kazanmaya bak. Dünyadayken, kendinle beraber nasibini alıp gitmeyi unutma. Sen, dünyada, kendini, Allah'ın azabından kurtaracak şeyleri yap. Allah'ın sana lutufta bulunduğu gibi sen de insanlara iyilikte bulun. Allah'ın sana haram kılmış olduğu şeylerin peşinde koşarak yeryüzünde bozgunculuk çıkarma. Şüphesiz ki Allah, bozguncuları sevmez.
Âyet-i kerimede: "Dünyadaki nasibini de unutma." ifadesi zikredilmektedir. Bundan maksat, dünyada iken âhiretin için çalış, dünyada salih amelleri terkederek ondan payım almayı unutma." demektir.
Bazı âlimlere göre ise bu ifadenin manası: "Sen, dünyada iken rızkını araştırmayı unutma, orada helal kazanç sağlamaya çalış." demektir. [86]

78- Karun: Bu servet bana, ancak bende bulunan bir ilim sayesinde verilmiştir." dedi. O, Allah'ın, daha Önce gelmiş geçmiş nesiller içinde kendisinden daha güçlü ve daha fazla mal biriktiren kimseleri helak ettiğini bilmez mi? Suçlulara günahlara sorulmaz.
Karun, kendisine nasihatta bulunan kavmine şöyle demişti: "Bu zenginlik bana ancak bendeki bir ilimden dolayı verilmiştir. Allah, benim ilimce sizden daha üstün olduğumu bilmiş ve bana sizden daha çok mal vermiştir. Allah buna razıdır. Eğer buna razı olmasaydı bu malı bana vermezdi."

Kendisinde bulunan bir ilim sayesinde çokça mala sahip olduğunu iddia eden Karun bilmiyor muydu ki, Allah, ondan önce, kendisinden daha güçlü ve daha fazla malı ve çevresi olan nice kavimleri, kendisine karşı geldikleri için .helak etmiştir. Eğer Allah, Karun'un iddia ettiği gibi bu çeşit zenginlikten razı olsaydı onları niçin helak etmiş olacaktı?
Âhirette suçlulara, işledikleri günahlar sorulmayacaktır. Zira melekler onların yüzlerinden işledikleri günahları anlayacaklardır. Bu hususta diğer bir âyette de şöyle buyurulmaktadir: "Suçlular simalarından tanınacak, perçemlerinden ve ayaklarından yakalanacak. [87]

79- Karun büyük ihtişam içinde kavminin karşısına çıktı. Dünya hayatını arzulayanlar: "Ne olurdu Karun'a verilenler gibi bizim de olaydı. Gerçekten o, büyük şans sahibi bir insandır." dediler.
Karun'un, erguvanı bir elbise giyerek taraftarlarıyla birlikte kavminin karşısına çıktığı ve kavminin içinde bulunan maddecilerin ona karşı bir hayranlık duyarak onun gibi olmayı istedikleri rivayet edilmektedir.
Ancak Allah'a iman edenler, Karun'un bu haline aldanmamış ve şöyle demişlerdir: [88]

80- Kendilerine ilim verilenler ise: "Yazıklar olsun size, iman edip salih amel işleyen için, Allah'ın sevabı daha hayırlıdır. Ona da ancak sabredenler kavuşabilir." dediler.
Süddî, âyet-i kerimenin sonunda geçen: "Ona da ancak sabredenler kavuşabilir." ifadesini, kendilerine ilim verilenlerin sözlerinden.saymıştır.
Taberi ise bu ifadenin, kendilerine ilim verilenlere ait olmadığına işaretle: "Yazıklar olsun size, iman edip salih amel işleyen için Allah'ın sevabı daha hayırlıdır." sözünü ancak sabreden kimseler söyleyebilir." demiştir.
Ayette zikredilen "sabredenler"den maksat, dünya hayatının cazibesine karşı sabredenler ve Allah katındaki sevabı dünya lezzetlerine tercih edenlerdir. [89]

81- Sonunda, Karun'u da, evini de yere geçirdik. Allah'a karşı kendisine yardım edecek hiçbir topluluğu olmadı. O, kendisini de savunamadı.
Ayet-i kerimede, Karun'un ve evinin, yerin dibine geçirildiği zikredilmektedir. Karun'un bu şekilde cezalandırılmasının sebebi hakkında Taberi, Abdullah b. Abbas'tan özetle şunları

nakletmektedir: "İsrailoğullarına zekat verme emri gelince, Hz. Musa bu emri Karun'a da tebliğ etmiş ve belli bir miktar zekat tayin etmiştir. Karun bu miktarı çok bulmuş ve İsrailoğullannı Hz. Musa'nın aleyhine kışkırtmıştır. Bunun üzerine İsrailoğullan, Karun'un, İleri gelenlerden olması hasebiyle onun yapacağı teklifi kabul edeceklerine dair söz vermişler Karun da onlara, fahişe bir kadına ücret vermek suretiyle o kadının Hz. Musa'ya iftirada bulunmasını sağlamalarını istemiştir.
Sonra Karun Hz. Musa'ya gelerek onun, İsrailoğullan ile bir araya gelip onlara emir ve yasaklan bildirmesini istemiş, Hz. Musa da İsrailoğullanna ilahi emir ve yasakları bildirince onlar Musa'ya: "Sen de bu yasaklan ihlal edersen sana da bu cezalar uygulanacak mı?" diye sonnuşlar Hz. Musa "Evet" deyince, kendisinin bir kadınla zina ettiğini iddia etmişler ve kadını getirip iddialarını doğrulamaya çalışmışlardır. Hz. Musa kadına durumu sorunca kadın: "Karun'un adamları tarafından, kendisine iftira etmek için kiralandığını itiraf etmiştir. Bunun üzerine Hz. Musa secdeye kapanmış Allah da ona: "Yeryüzüne emret dilediğini yapsın." demiştir. Bunun üzerine Hz. Musa yeryüzüne emretmiş yer de yanlarak Karun'u yutmuştur. [90]

82- Daha dün onun yerinde olmayı arzulayanlar: "Vay, demek ki Allah, kullarından dilediğinin rızkını genişletiyor ve daraltıyor. Eğer Allah bize Iütufta bulunmasaydı bizi de yere geçirirdi. Vay, demek ki kâfirler, asla kurtuluş yolu bulmuyorlar." demeye başladılar.
Bir gün önce Karun gibi olmayı arzulayanlar onun ve evinin yere battığını görünce kendi kendilerine şöyle demeye başladılar: "Vay, demek ki Allah, kullarından dilediğinin rızkını bol veriyor, dilediğinin ise daraltıyor. Eğer Allah'ın bizlere lütfü olmasaydı, dünkü tenenimizden dolayı bizi de Karun gibi yere geçirmiş olurdu. Vay, demek ki, kâfirler asla yakalannı kurtaramazıarmış.
Âyet-i kerimede:- "Vay, demek ki" diye tercüme edilen cümle: "Görmez-misin ki?" "Bilmez misin ki?" "Vay, bu nasıl iş imiş," "Dikkat edin. şekillerinde izah edilmiştir. Taberi, "Görmez misin ki?" şeklini tercih etmiştir. [91]

83- İşte âhiret yurdu. Biz onu yeryüzünde böbürlenmek ve bozgunculuk çıkarmak istemeyenlere veririz. Hayırlı akıbet, takva sahiplerinindir.

İşte âhiret yurdu. Biz onun nimetlerini, yeryüzünde hakka karşı böbürlenmek istemeyenlere ve haksız yere insanlara zulmetmeyi dilemeyenlere veririz. Hayırlı akıbet olan cennet ise, Allah'a karşı gelmekten kaçman ve emirlerini yerine getiren takva sahiplerinindir.
Allah teala bu âyet-i kerimede, âhiret yurdundaki nimetlerini, mütevazi olan mümin kullarına vereceğini, böbürlenen ve bozgunculuk çikaranlann ise bunlardan mahrum kalacaklarını beyan etmektedir.
Peygamber efendimiz (s.a.v.) bir hadis-i şerifinde:
"Tevazuda bulunan hiçbir kimse yoktur ki Allah onu yükseltmiş olmasın." buyurmaktadır. [92]
Peygamber efendimiz diğer bir hadis-i şerifinde de şöyle buyurmaktadır:
"Allah bana, birbirinize karşı mütevazi olmanızı, böylece kimsenin kimseye karşı övünmemesini, kimsenin kimseye haksızlıkta bulunmamasını vahyet[93]

84- Kim bir iyilik getirirse, ona ondan daha hayırlısı vardır. Kim de bir kötülük getirirse, kötülük yapanlar ancak işlcdiklcriylc cezalandırılırlar.
Ayet-i kerimede, dünyada iken iyilik yapanın âhirette kat kat müafaat alacağı, kötülük yapanın ise sadece yaptığı kötülük kadar ceza göreceği zikrediliyor. Böylece Allah'ın, kullarına karşı büyük lütuf sahibi olduğu beyan ediliyor. [94]

85- Ey Muhammcd, sana Kur'an'ın tebliğini farz kılan Allah, seni, dönülecek yere döndürecektir. De ki: "Rabbim, kimin hidayete geldiğini, kimin de apaçık bir sapıklık içinde bulunduğunu çok iyi bilir."
Ey Muhammed, Kur'anı sana verip onun insanlara tebliğini farz kılan rabbin, seni, döneceğin yere mutlaka döndürecektir.
Âyette ifade edilen Resulullah'ın döndürüleceği yerden maksat, bir görüşe göre cennettir. Bu görüş İbn-i Abbas, Ebu Sa el-Hudrî, Ebu Mâlik, Ebu Salih, İkrime ve Mücahid'den nakledilmiştir.
Diğer bir görüşe göre ise, Resulullah'ın döndürüleceği yerden maksat, kıyamet günü ve âhirettir. Bu görüş, Hasan-ı Basrî, Zührî, Atâ, İkrime, Mücahid ve Ebu Kazae'den nakledilmiştir.
Başka bir görüşe göre ise, Resulullah'm döndürüleceği vaAdedilen şeyden maksat ölümdür. Bu görüş de yine Abdullah b. Abbas ve Said b. Cü-beyr'den nakledilmiştir.

Bir başka görüşe göre ise, Resuluilah'ın döndürüleceği yerden maksat, doğum yeri olan Mekke'dir. Bu görüşe göre, Mekke'nin fethedileceği bu âyetle vaadedilmiştir. Buharî bu görüşü tercih ederken Taberi son iki görüşten birinin tercihe şayan olduğunu söylemiştir. [95]

86- Ey Muhammcd, sen, bu kitabın sana indirileceğini hiç sanmıyordun. Fakat rabbinden bir rahmet olarak indi. O halde kâfirlere arka olma.
Ey Muhammed, sen bu Kur'an'm sana ineceğinden ve sana geçmiş ve geleceklerin haberini bildireceğinden ümitli değildin. Fakat rabbin, sana bir rahmet olsun diye Kur'an'ı indirdi. O halde rabbinin sana vermiş olduğu bu nimete karşılık ona şükret ve kafirlere yardımcı olma. [96]

87- Ey Muhammcd, Allah'ın âyetleri sana indirildikten sonra, sakın kâfirler seni onlardan alıkoymasınlar. Sen, rabbine davet et. Sakın müşriklerden olma.
Ey Muhammed, Allah'ın âyetleri ve delilleri sana indirildikten sonra , müşriklerin, "Muhammed'e de Musa'ya virelenler verilseydi ya." şeklindeki sözleri seni Allah'ın âyetlerindenden alıkoymasın. Sen, insanları rabbine davet et ve rabbinin, tebiiğ etmeni emrettiği şeyleri onlara tebliğ et. Rabbine daveti ve tebliği terkederek müşrikler gibi Allah'ın emrine karşı gelenlerden olma. [97]

88- Allah ile beraber başka birini ilah edinme. Ondan başka hiçbir ilah yoktur. Hüküm sadece onundur. Ona döndürüleceksiniz.
Ey Muhammed, Allah'tan başka hiçbir ilah edinme. Zira ondan başka hakkıyla kendisine ibadet edilecek hiçbir ilah yoktur. Allah'ın zatı dışında her-şey helak olacaktır. Yarattıkları arasında hüküm verme sadece ona aittir. Öldükten sonra dirilince onun huzuruna döndürüleceksiniz ve amellerinize göre hesap vereceksiniz. [98]